

Bir tarafta Ulusal Yenidoğan İşıtme Tarama Programı diğere tarafta İşaret Dilinde Eğitim Hakkı;

Ama Herřeyden Önce İşitemeyenlerin ve *Hatta* Konuşamayanların (Sağırların) da Bizlerle Eřit Vatandaşlık Hakkına Sahip Olduğunu Hatırlayalım.

‘Güzel bir yaz mevsimiydi. Buđday tarlasında ılık rüzgârlarla sapsarı başaklar dalgalanıyor.
Ye
yulaflar hafiften
ü
rperiyordu.
Ç
imenlerin
ü
st
ü
nde samanlar
ö
bek
ö
bek toplanm
ıř
t
ı
. Leylek uzun bacaklar
ı
yla bu g
ü
zelliklerin aras
ı
nda y
ü
r
ü
yordu.

Ç
evresinde derin g
ö
llerin bulundu
ğ
u u
Ç
suz bucaks
I
z ormanlar uzan
I
yordu. Bu kuytu k
öş
elerin birinde yuva yapm
Iş
bir
ö
rdek kulu
Ç
kaya yatm
Iş
t
I...
.

‘Ama yumurtadan iri ve çirkin ‘farklı’ bir yavru çıktı... çünkü o bir kuğuydu ama ördekler arasın
a do
ğ
mu
ş
tu
...
Ku
ğ

u oldu
ğ
unu anlayana kadar da mutsuz ve
'ö
teki
,
oldu
,
.
(
Ç
irkin
ö
rdek yavrusu- Andersen (1805-1875))
,

Yeni evli çiftin doğumunu dört gözle bekledikleri bebek, sorunsuzca ve en az onlar kadar normal bir görünümle dünyaya geldiğinde, bebeğin kime benzediği annenin lohusalık dönemindeki en gözde tartışma olmaya başlamıştı bile.

Her iki ailenin atalarından gelen karakteristik dış görünümünün genetik tezahürlerin ötesine dahi geçip, bizim bilimde 'sporadik' dediğimiz özelliklerin bile kız tarafına mı oğlan tarafına mı ait olduğu, yüzyıllık derinlikle araştırılır ve en uzak kuzenlerden misaller bulunurken doğan bebek de, her bebek gibi, bu sevgi yumağı içinde acıktıkça ağlıyor, gazını çıkartıyor ve her şey olması gerektiği gibi gidiyordu, sanki...

Tecrübeli annearne veya babaanne, belki, bebeğin ağlamasındaki garipliği fark ediyorlardı. Belki de etmiyorlardı; çünkü ilk torunlarıydı ve aileler arasında bebeği sahiplenme konusundaki rekabet hat safhadaydı. Bebek ağlarken iyi makam tutturamadığına kimse dikkat etmiyordu; taksi kornası gibi çığlık atsa da o sıra bebeğe 'kusur' bulma, aile içinde -popüler tabir ile- 'in' değildi, henüz...

xx

Biz insanoğlunun yaklaşık 300 bin yıldır en iyi becerdiği işlerden birisi olan etrafımızdaki sesleri, diğer canlı türlerinden farklı bir şekilde, beynimizde algılayıp işleyebilme yeteneği sonucunda

eriştığımız konuşabilirliği, insan olmayla o derece özdeşleştirmişiz ki farkında olmadan ‘ben’ tanımımızın hemen merkezine yerleştirmişiz.

Düşünsel yeteneklerimizle dil, konuşmayla sosyalleşme arasında kurduğumuz dikey ilişkiler, dil ve konuşma arasındaki yatay bağlantılarla çok yönlü güçlenmiş ve günümüzde ‘düşünüyorsam varım’ diyebilmeyi, ‘düşünüyor’ olmanın ötesinde anlamlandırır olmuşuz, ‘ağlamayana meme verilmez’ misali, ‘konuşuyorsak varız’a dönüştürmüştük.

‘Ben’den ‘Biz’e geçtiğimizde de konuşabilirlik ve lisanın ehemmiyetinin gerekli olduğunun ötesinde tehlikeli bir şekilde arttırdığını görüyoruz.

Sonuçta koyun sürülerinden, çayırdaki çimenlere kadar, pek çok canlı türü ‘biz’ algısına ve ‘bizi’ ‘ötekiler’den koruma dürtüsüne sahiptir; ama ‘biz’, yani konuşabilen insanoğlu, bu konuda çok daha ‘*ciddi*’yizdir. Milyonlarca yıl içinde; bırakın ‘konuşamamayı’, farklı lisanı konuşanları ve hatta aynı lisanı farklı bir üslup, tonlama ya da vurguyla kullananları bile ‘yabancı’lama tutumunu pekiştirmiş durumdayız.

Xx

İşte bu bağlamda, toplumunun sıradan fertleri olan ebeveynlerinin kucağında eve gelen ve ailesi tarafından erkekse ‘Ozan’, kızsı ‘Seda’ adı verilmesi çoktan planlanmış olan bu şirin ‘Kuğu’ bebek, acıktığında attığı çığlıkların ‘nağmesizliği’ ya da gereksinimlerine göre çeşitlenmemiş olması dışında, hiçbir özelliğiyle diğer bebeklerden farklı olmadan annesin kucağında, babasının gözü önünde, nine ve dedelerin gururlu bakışları altında olabildiğince yoğun ve dikkatli bir sevgi ortamında bir ‘ördek’ olarak büyümektedir...

Kendisine ninniler ve sevgi sözleri söylenmekte, iltifatlar edilmekte ve hatta yavrularının beyin gelişimini olumlu etkilediğini öğrendiği için babası tarafından kendisine ‘Mozart’ dinletilmekte, zaman zaman da biraz daha ‘klasik’ takılan dedeyi mutlu etmek için en az Mozart kadar etkili olabileceğini öğrendikleri sözsüz Nihavent peşrevlere de şans verilmektedir.

Bu ailenin yavrularının kendileri gibi olmadığını ne zaman ve nasıl anlayacağı oldukça farklılık

gösterebilir, ama algıladıklarında gösterecekleri tepki büyük oranda benzerdir: Öncelikle büyük bir üzüntü ile çevrelenmiş bir gerçeği reddediş! Sonra; suçlama ve ne kadar erken olursa yavruları için o derece iyi olacak olan, ama ne yazık ki, ülkemizde en az bir fark edilme süresi kadar daha süren kabulleniş safhası.

Yavruları kendileri gibi değildir; çünkü gözüyle kaşıyla annesine, babasına, dayısına ya da hâlâsına benzeyen, üç kuşak önceki ataların özelliklerini bile görebildikleri yavruları sülalelerinde hiç olmayan bir şekilde ‘*ışitememek*’tedir!

Kız tarafı kendi sülalesinden emin, ama erkek tarafından ölesiye şüphelidir. Erkek tarafıysa kendi aile efradıyla ilgili olası tereddütleri bertaraf etme çabasına paralel, kız tarafının olası şüphelilerini inceleme altına almıştır bile... ‘Büyük teyzenin bir bebeğinin erkence öldüğünü öğrenmişlerdir, acaba ne kusuru vardı!?... Dedeleri içki içermiş ya da sigaraya çok düşkünmüş... Her halükarda, atalarında olmasa da bu kız mutlaka bir şey yapmış olmalı..., sonuçta tohum o yataкта büyümedi mi!’

Anne ve baba ise bir yandan her yönden gelen suçlamalara ne diyeceklerini şaşırılmış vaziyette hem kendilerine hem de birbirlerine sahip çıkmaya çalışırken bir yanda da bebeklerinin ‘geleceğini kurtarmayı’ nasıl başaracaklarını tartışmaktadırlar.

Biz hekimler için, işitemeyen yavrunun ne zaman fark edildiği hayati önem taşırsa da, aileler bunun öneminin farkında değillerdir. Yavruları ister, yeterli agulamadığı ve annesinin sesini fark edemediği için dikkatli bir anne tarafından 5-6 aylıkken fark edilmiş olsun, isterse büyük amcası gibi geç konuşacağının varsayıldığı son demleri de tüketip 2-3 yaşında karşımıza getirilmiş olsun, aileler aynı şeyi ister:

Yavrumuzun geleceğini kurtarın!

Aslında bu ifade, 300 bin yıllık bir tarihi içinde taşıyan bir anlama sahiptir: *Çocuğumuzu bizim gibi bir insanoğlu yapın; yani konuşturun!*

II.

Xxx

İşitmeyen çocuğu konuşturmak!

Tarihte özellikle pek çok Protestan din adamından Alexander Graham Bell**'e kadar kimler bu meslekten ekmek yememiştir ki? (hatta bu alanda en başarılı olmuşlardan birisi, zamanın İspanya krallığının, bugünkü karşılığıyla 'Başbakanlık müsteşarı' olan Bonet'tir. Ne yapsın; yüce kral naibinin oğlu sağır doğunca, adam işi gücü bırakıp sağır eğitime soyunmuş, ailenin mirasını koruma belasına! Çünkü o yıllarda Sağır bir çocuk, soylu dahi olsa miras sahibi olamıyormuş!)

**Buradan sayın Cem Yılmaz'a bir duyuru yapmak isterim. Bu sene içinde Ankara'da yaptığı gösteri sırasında, malumunuz telefonun mucidi Alexander Graham Bell'in annesiyle telefon görüşmesi yapması konusunda bir espirisi vardı. Sayın Yılmaz, Tanrının kendisine bahşettiği düşünme ve konuşma yetenekleriyle mükemmel bir şekilde sunduğu bu espriyle ilgili bir düzeltme yapmama izin versin:*

Alexander Graham Bell'in annesi sağırdı! Ne kadar konuşabilirdi, bilemem ama kesinlikle telefonda konuşamayacağından eminim! Alexander Graham Bell de tıpkı babası gibi, hayata bir Sağır eğitmeni olarak başlamıştı. Bugün dahi Alexander Graham Bell Vakfı, en çok bu işle uğraşır. Bütün dünyada işitemeyen çocukların konuşmasını

sağlayacak araştırma ve eğitimlere destek verir ve hatta bizzat bu işi yapar. Çok da mükemmel programları vardır!

Günümüzde de KBB hekimleri odyologlar, dil-konuşma uzmanları, eğitimciler, çocuk gelişimciler, fizyoterapistler, psikologlar ve dahi pek çok başka uzmanlık alanı bu işle uğraşıyor. (Ve giderek daha çok başarılı oluyorlar!)

Bir hekim olarak, yani normal tanımıyla sağlıklı tanımını üst üste çakıştıran bir mesleğin mensubu olarak, her insan için konuşabilirliğin en doğru ve sağlıklı olan olduğunu yadsıyamam. Hele de ülkemiz gibi, hâlâ daha konuşamayanlara bırakın eğitimi, doğru dürüst kamu hizmeti dahi vermeyi başaramayan bir ülkede, işaret diliyle sohbet eden gençlerin yanında oturmak istemediği için lokantada masasını değiştiren vatandaşlarımızın olduğu bir toplumda işitemeyenlerin konuşabilir hala gelmesi için, her şeyin yapılması gerektiğine kesinlikle benimsiyorum.

Ama maalesef; Tanrı ve insanoğlunun zaman dilimiyle son 300 bin yılda şekillenmiş biyolojik geçmişimiz, buna bir sınır koymuş: İnsan beyni, bilim dilinde '*plastisite*' dediğimiz, 'esneklik', 'gelişebilirlik' veya 'değişebilirlik' özelliğini iki yaşından sonra büyük oranda kaybediyor. Belirli şartlarda, kısmen 3-4 yaşa kadar devam edebilse bile, hiçbir zaman insan beyni hayatın ilk 6 ayındaki 'gelişebilirlik'- 'değişebilirlik'

yeteneğine bir daha sahip olamıyor.

Öyleyse, elimizde en mükemmel tanı ve işitme cihazı veya biyonik kulak olanakları olsa dahi, eğer erken tanı koyamazsak, bir çocuğa konuşmasını sağlayacak şekilde işittiremeyiz. Çünkü beyinde işitmeyi algılayacak olan hücreler artık görme ve dokunma duyusuna uyumlu hale gelmiş; ayrıca bu arada çocuk dil gelişiminin erken safhası olan etiketleme dönemini de kaybetmekte! Yani sadece konuşma değil, dil gelişimi ve dolayısıyla da öğrenme de etkilenmeye başlamış.

Peki ne yapmalıyız?

Elbette ki, en iyisi bu çocukların mümkün olduğunca erken (ideal olarak hayatın ilk 3 ayı içinde) saptanmasını sağlayıp hemen (en geç hayatın ilk 6 ayı içinde) işitme cihazı kullanmalarını mümkün kılmak. Bu durumda ideal konuşma gelişimini temin etmek büyük oranda mümkün.

Ülkemizde de 2003 yılından bu yana bu bağlamda büyük bir program yürütülmekte: Sağlık

Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (AÇSAP) tarafından ülke çapında yürütülen bu programın adı ‘

Ulusal Yenidoğan İşitme Yarama Programı

’. Her doğan bebeğe hastaneden taburcu olmadan işitme tarama testi yapılarak, işitme kaybı şüphesi olanlar belirleniyor ve ileri tanıya yönlendiriliyor

Türkiye gibi, 800.000 kilometrekarelik bir coğrafyada, bölgeler arasında ciddi farklılıkların ve sağlık personelinin eşitsiz dağılımının olduğu bir ülkede, bu programın en ideal şekilde yürüdüğünü iddia etmek, elbette ki olanaksız. Ama pek çok büyük Avrupa ülkesinin, örneğin Fransa’nın dahi, cesaret edemediği bu programı ülke çapında başlatmak, yaymak ve ayakta tutmak çok büyük bir başarı ve ciddi bir çaba ve özveri gerektiriyor. Bu bağlamda Sağlık Bakanlığı’nı ve bu programa öncülük eden (eski adıyla) Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nı tebrik etmek gerekiyor; elbette ki üniversiteleri de! Dokuz Eylül, Gazi, Hacettepe ve Marmara Üniversiteleri bu programın başlatılması ve yaygınlaştırılmasında büyük özveri ve çaba gösterdiler, artık diğer üniversiteler ve Sağlık Bakanlığı Eğitim Hastaneleriyle birlikte, işbirliği halinde AÇSAP koordinatörlüğü ve yönetimindeki çalışmalarına devam ediyorlar.

Ama; işitme kayıplı bebeklerin erken saptanması konusunda en az 30 yıldır program uygulayan ve ülkemizde uygulanan modern ulusal işitme taraması programının bir benzerini 2000’lerin başında hayata geçiren İngiltere’de bile, ideal süreden daha geç saptanan işitme kayıplı bebek sayısı çok yüksek. Bazı çalışmalar ‘programın gerçek başarısını’, % 50’nin biraz üzerinde gösteriyor. Öyleyse, ülkemizin şartlarında

, bütün çabalara rağmen geç tanı konan pek çok bebeğin olacağı açık; ayrıca erken tanı konsa bile bir grup bebeğin değişik nedenlerle geç işitme cihazı alacağı ve iyi bir özel eğitim desteği alamayabileceği de beklenmesi gerek olumsuzluklar.

Bu bağlamda bu çocuklar ne olacak?

İşitsel uyarana beyni kapanmış bir çocuğa zorla konuşma öğretmeye çalışarak yıllarca vakit kaybetmek, çocuğun işitsel sözel yöntemde ilerleyemediğini okul çağına gelene kadar görmezden gelip ilkökul çağında ‘İşitme Engelliler Özel Eğitim Okulu’na yollamak, çözüm mü?

Hele de, İşitme Engelliler Özel Eğitim okullarında işaret dili kullanılmıyorsa?

Garip bir ülkeyiz; işitme engelliler özel eğitim öğretmenlerini işaret dili bilmeden üniversitelerimizden mezun ediyor, ilkokullara yolluyor, burada onların Sağır çocuklara konuşarak ve yazarak, okuma-yazma ve diğer dersleri öğretmesini bekliyoruz.

Kavram bilgisi olmayan, sesi duymadığı için fonemi bilmeyen bir işitme engelli çocuğa 'heceden bütüne' ya da 'bütünden heceye' doğru okuma yazma öğretmeye çalışıyoruz! (Pek çok öğretmen gittikleri okullarda önce öğrencilerinden işaret dili öğrenip sonra da öğretmenlik yapmaya başlıyorlar .)

Ne kadar başarılı olduğumuz ise ortada, 8 yıllık işitme engelliler özel ilköğretim okullarını bitiren işitme engelli öğrencilerin çok azı okuyup yazabiliyor. (İnanmayan bu okullara gidip bakabilir!) İşitme engellilerin sadece % 0.4'ü üniversite mezunu; bu oran neredeyse zihinsel engellilerin oranıyla aynı (% 0.2-0.3) (ülkemizde görme engellilerde üniversite mezuniyet oranı yaklaşık % 2).

Yasa koyucu bu sorunu, diğer batı ülkelerinden 30-40 yıl geç de olsa, sonunda 2005 yılında fark etti ve 5378 sayılı engelliler kanununa işaret dilini ekledi. Ama uygulama bir 5 yıl daha gecikti. MEB, ancak 2011 yılında öğretmenlerine işaret dili öğretmeye başladı ve işitme engelliler özel ilköğretim okullarında 'bi-lingual' eğitimi (konuşma ve işaret dilinin bir arada kullanıldığı bir eğitim sistemi) düşünür oldu.

Ancak dil edinimi için ilkokul çağının çok geç bir dönem olduğu aşikar (işitebilen çocuklar dil edinimini büyük oranda 2-2.5 yaşında başarmış oluyorlar; ilkokulda sadece, zaten bildikleri bir dili yazmayı ve yazılanı da okumayı öğreniyorlar). Dil öğrenimi de diğer pek çok şey gibi çok küçük yaşta, beyin daha yeterince esnek ve açık olduğu zaman başlamak durumunda. Öyleyse, 'bi-lingual' eğitim öncelikle okul öncesi özel eğitim kurumlarında başlatılmalı. Ailenin katılımıyla birlikte, elbette ki öncelikle iyi bir işitme cihazı ve işitsel sözel eğitim desteği sağlayarak işaret dili destekli dil eğitimine başlanmalı; çocuğun dilsel yeteneğinin geliştiği yöne ağırlık verilerek devam edilmeli. İlkokul çağına gelince de;

- Konuşma yetisini geliştirmeyi başaranlar özel eğitim destekli olarak kaynaştırma programları kapsamında genel ilköğretim okullarına gitmeli ve konuşma gelişimleri desteklenerek eğitim almalılar;

- Konuşma gelişimi yeterli olmayanlar ise (bugün için) işitme engelliler özel ilköğretim okullarına gitmeli ve işaret dilinde eğitim almalılar

. Ama en doğrusu bu çocukların da, işaret dili tercümanları eşliğinde genel ilköğretim okullarına gitmesidir; ancak bu şekilde ayrımcılık önlenir ve toplumsal farkındalık güçlendirilebilir.

Sonuçta sadece birkaç kelime Türkçe konuşabilen, doğru dürüst yazamayan sağır vatandaşlarımız olacağına, işaret dilinde düşüncelerini, duygularını, tecrübelerini ve isteklerini anlatabilen, eğitim alabilen ve haklarını arayan Sağır vatandaşlarımız olur. Aramızda 'kendiliğinden' değil, bizimle birlikte ve 'kendinde' olarak yaşar, topluma aktif katkıda bulunur ve mutlu ve saygın vatandaşlar olarak muamele görürler.

Bu gelişmelere, ülkemizde son yıllarda olan pek çok diğer olumu gelişmeye olduğu gibi şaşkınlıkla ve inanamazlıkla bakanların olduğunun ve '*korkunç bir durum*' diye akıllarından geçirdiklerinin farkındayım. Ama unutmayalım ki önemli olan insan olmak, kendimizi saygın ve mutlu hissetmek!

Nasıl konuştuğumuz dil buna engel değilse, konuşmuyor olmamız da buna engel olmamalı!

İnsanların kendileri için en kolay ve doğal olan şekilde iletişim kurma, eğitim başta olmak üzere kamusal olanaklardan faydalanma ve mutlu olma hakkı, artık yadsınamaz bir evrensel gerçeklik. Faşizm her yerde sona erdi de, neden Sağırlar için hâla devam ediyor olsun!?

Sonuçta 2011 yılında demokratik bir hukuk devleti olan, ekonomik yönden güçlü ve bölgesinde liderlik rolüne soyunmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşıyoruz!

Prof.Dr. Yusuf K. KEMALOĞLU

Gazi Ün. Tıp Fakültesi KBB Hastalıkları AD

Odyoloji Ses ve Konuşma Bozuklukları BD Başkanı